

RAPPORTAGE CIRCULAIRE ECONOMIE

Uitkomsten interviews met circulaire ondernemers

Auteur: Ruud Hendriks

Organisatie: Hogeschool Inholland Delft

Opdrachtgever: Bart Soldaat

Organisatie: Leader Holland Rijnland

Datum: 16-02-2018

Europees
Landbouwfonds voor
Plattelandsontwikkeling:
Europa investeert in zijn
platteland

inholland
hogeschool

Inhoud

1. Inleiding.....	2
2. Kerngegevens.....	2
3. Motivatie.....	5
4. Circulaire/duurzame maatregelen.....	5
5. Obstakels.....	6
6. Kennis.....	8
7. Klanten/consumenten/afnemers.....	8
8. Leveranciers.....	9
9. Personeel.....	9
10. Toekomstig ontwikkeling.....	9

1. Inleiding

In het Groene Hart en in de Duin- en Bollenstreek vinden steeds meer initiatieven plaats op het gebied van circulaire economie door ondernemers. Een duidelijk totaalbeeld van de verschillende ontwikkelingen in het gebied ontbreekt nog. Het doel van dit rapport is om een beter beeld te geven met welke initiatieven en innovaties MKB ondernemers bezig zijn op het gebied van de circulaire economie en tegen welke vragen en problemen zij aanlopen in hun zoektocht.

Deze opdracht is uitgevoerd in opdracht van LEADER Holland Rijnland. LEADER is een Europees subsidieprogramma voor het platteland. Holland Rijnland is een van de 20 LEADER gebieden in Nederland. Een van de thema's van het LEADER Holland Rijnland is het ondersteunen van MKB ondernemers die hun bedrijfsvoering willen inrichten op basis van de principes van de circulaire economie.

LEADER Holland Rijnland werkt hierin samen met LEADER Polders met Waarden, LEADER Weidse Veenweiden, Groene Hart werkt! en de regionale Rabobanken.

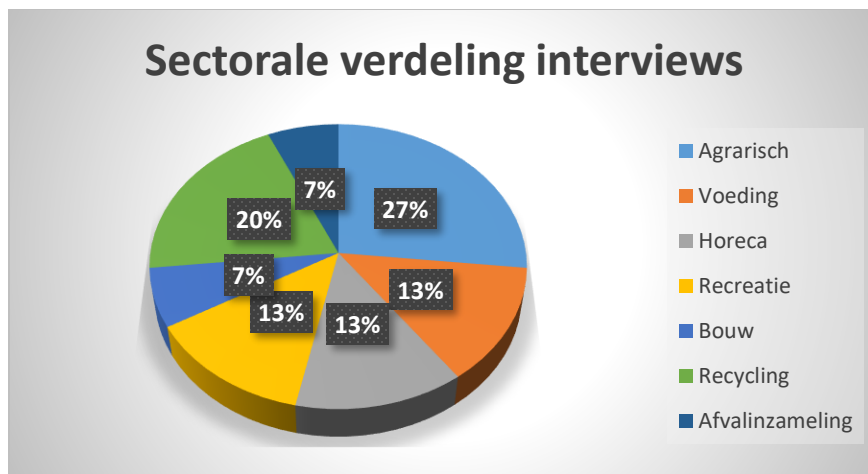
Deze rapportage is het resultaat van 15 interviews met ondernemers die al bezig zijn met de circulaire economie. Deze ondernemers zijn afkomstig uit het midden en klein bedrijf. De ondernemingen bevinden zich in de regio Duin- en Bollenstreek en het Groene Hart. Deze zijn afkomstig uit het netwerk van LEADER, Groene Hart werkt! en Rabobanken en zijn voorlopers op het gebied van circulaire economie.

De uitkomsten van deze interviews vormen de basis voor het opstellen van enquête. Deze enquête wordt uitgezet bij het midden en klein bedrijf in de regio Duin- en Bollenstreek en Groene Hart. Hiermee is het de bedoeling om te achterhalen wat er speelt bij ondernemers op het gebied van circulaire economie. En voor Leader Holland Rijnland en partners om in te spelen op de wensen vanuit het werkveld.

2. Kerngegevens

In totaal zijn er 15 bedrijven geïnterviewd in de periode van november 2017 tot en met januari 2018. Deze bedrijven zijn voorlopers op het gebied van circulaire economie. Dat betekent dat deze ondernemers zich richten op het realiseren van (bovenwettelijke) duurzaamheid en toepassing van de circulariteit principes in de bedrijfsvoering. Voorlopers betekent in dit verband dat ze op vrijwillige basis extra stappen zetten en investeringen plegen, die substantieel verder gaan dan de huidige wet- en regelgeving voorschrijft.

In figuur 1 is de sectorale verdeling van de geïnterviewde bedrijven weergegeven. In totaal is er vanuit 7 sectoren informatie verzameld gedurende de interviews.

Figuur 1 Sectorale verdeling interviews

De geïnterviewde ondernemers vallen onder het MKB. Hierbij waren er zes uit het middenbedrijf (50-250 medewerkers), vier uit het kleinbedrijf (10-49 medewerkers), vier micro-ondernemingen (1-9 medewerkers) en 1 ZZP'er.

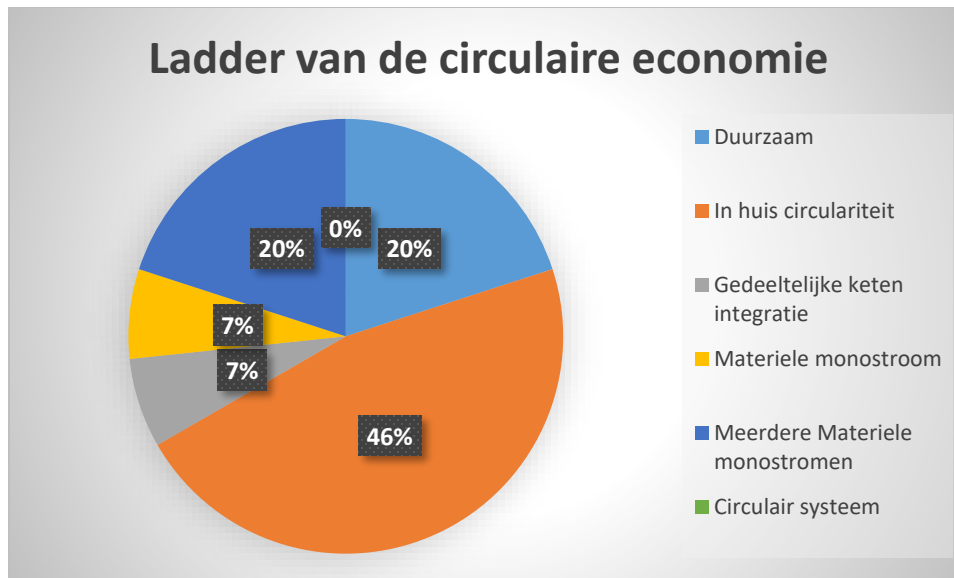
Ladder van de circulaire economie.

De ontwikkeling van een bedrijfs(keten) is in te delen in vijf fasen van de circulaire economie. Deze vijf fasen van circulaire economie zijn onderscheiden als de vijf stappen binnen een onderneming naar een volledig circulaire bedrijfsvoering. De complexiteit en ketenintegratie wordt per stap vergroot (Jonker & Faber, 2017). ¹De vijf verschillende stappen staan hieronder aangegeven:

1. In huis circulariteit: circulaire processen binnen het bedrijf.
2. Gedeeltelijke keten integratie: een deel van de keten is circulair; hierbij zijn meerdere ketenpartijen betrokken.
3. Materiële monostroom: de kringloop van een grondstofketen is circulair.
4. Meerdere materiële monostroom kringlopen: meerdere grondstofketens zijn circulair en vormen een organisatorisch-economisch systeem.
5. Circulair systeem: alle producten en reststromen worden verwerkt tot grondstoffen voor nieuwe producten.

Op basis van deze ladder zijn de bedrijven ingedeeld. Dit is te zien in figuur 2. Om de bedrijf in te kunnen delen is de interpretatie van de antwoorden van de interviews gebruikt. Hiervoor is gekozen aangezien de ladder als vraagmethode niet geschikt bleek. Naast de stappen van de ladder is ook de categorie duurzaam toegevoegd. Deze groep bedrijven is bezig met stappen op het gebied van verduurzaming van het bedrijf. Deze onderneming zijn echter nog niet zover dat die op de ladder van de circulaire economie voorkomen.

¹ Jonker, J & Faber, N; 2017, *Kringlopenladder voor de circulaire economie*, Sigma, 2-2017, nr. 1

Figuur 2 Ondernemingen onderverdeeld naar circulariteit op basis van de ladder van de circulaire economie

Op basis van deze interpretatie is vast te stellen dat er veel verschil zit in de mate waarin bedrijven circulair zijn. Bij geen van de bedrijven is er sprake van een volledig circulair economisch systeem. Daarnaast is een groot deel van de bedrijven (20 %) wel bewust en duurzaam bezig maar voldoen zij nog niet aan de eisen van de ladder van de circulaire economie.

Circulaire economie

Circulaire economie is voor veel ondernemers een onbekende term. Daarom is de geïnterviewde ondernemers gevraagd naar hun eigen definitie van de circulaire economie. Twee ondernemers konden geen definitie formuleren. De overige ondernemers kwamen tot de onderstaande definities voor circulaire economie:

- Het voorkomen van reststromen en grondstoffen zo lang mogelijk gebruiken (3),
- Een grondstof zoveel en zo vaak mogelijk gebruiken en inzetten (3),
- Dat is economie waarbij geen reststromen bestaan maar grondstoffen die je kan benutten (2),
- Zo min mogelijk reststromen produceren (1),
- Dat er geen afvalstromen meer zijn en alles duurzaam wordt geproduceerd en opgewekt zodat alle cirkels gesloten zijn en er sprake is van volledige ketenintegratie binnen een bedrijf (1),
- Hergebruiken van producten, zelf opwekken van energie en het verminderen en zoveel mogelijk scheiden van afvalstromen (1),
- Kringloop maken (1),
- Duurzaamheid voor milieu, mens maatschappij en economie op 1 staat (1),

3. Motivatie

Het merendeel van de geïnterviewden kiezen voor een circulaire bedrijfsvoering vanuit een soort idealisme (13). Namelijk de wens om bij te dragen aan een betere duurzame ontwikkeling. Argumenten die daarbij worden aangedragen zijn het bijdragen aan een betere wereld, iets nalaten voor kinderen en kleinkinderen en het willen laten zien dat ondernemen ook anders kan. Het belangrijkste tweede motief is het inspelen op de markt en marktkansen: een deel van de ondernemers geeft aan dat de vraag van de consumenten, bedrijven en organisaties verschuift naar de duurzame en circulaire markt (6).

De volgende motieven worden tevens benoemd:

- het benutten van reststromen (3),
- kostenbesparing (3),
- kwaliteit van het product (2),
- het binnenhalen van subsidies (1).

4. Circulaire/duurzame maatregelen

De verschillende ondernemers hanteren verschillende maatregelen op het gebied van circulariteit en duurzaamheid. Veel genoemde maatregelen richten zicht op het zelf opwekken van energie, het terugwinnen van warmte en het scheiden en voorkomen van reststromen. Ook bewust beleid op het gebied van maatschappelijk ondernemen wordt veelvuldig genoemd. Met daarbij de nadruk op zowel personeel als product. Waarbij veel producten biologisch en fair-trade worden ingekocht.

Daarnaast staan hier nog enkele circulaire maatregelen die sectoraal zijn genomen:

- Circulair proces (gras-mest-gras) (3),
- Reststromen als veevoer (wei ,bierborstel, suikerbieten, aardappelvezels) (3),
- Inzamelen van reststromen (plaatmateriaal, landbouwplastic) (2),
- Reststroom (groen, grond, touw, puin) omzetten in grondstof (1).
- Reststroom (matrassen) omzetten in grondstoffen textiel en metaal (1),
- Reststroom (kleding) omzetten in meubilair (1),
- Matrassen hergebruiken als isolatiemateriaal (1),
- Onderzoek naar geschikte planten (lisdodde) voor duurzame productie (1),
- Restproduct (wei) omzetten in drankjes (1),
- Hergebruiken machines/materiaal (4),
- Reststromen naar voedselbank (2),
- Inzameling en hergebruik samples (1),
- Verpakkingsmateriaal van reststromen (1),
- Laseren in plaats van verpakken (1).

5. Obstakels

De ondernemers geven aan dat er verschillende obstakels zijn die tijdens duurzaam/circulair ondernemen voorkomen. Deze obstakels liggen op het gebied van wet- en regelgeving, kennis, financiering, ketensamenwerking, certificering en beleid

Wet en regelgeving

De obstakels op het gebied van wet- en regelgeving zijn vaak gebiedsgericht. Vooral regelgeving voor hergebruik van mest en andere vormen van bodemverrijking zijn obstakels. In de horeca lopen ondernemers vooral tegen de hygiëneregels aan. Daarnaast is voor het verduurzamen en circulair inrichten van historische panden de regelgeving een obstakel.

De volgende obstakels zijn benoemd:

- Mestregelgeving. Maximaal hoeveelheid eigen mest opbrengen terwijl er nog wel kunstmest mag worden opgebracht (3),
- Mestregelgeving. Het gebruik van eigen geproduceerd geconcentreerd stikstof is niet toegestaan (1),
- Mestregelgeving. Het gebruik van het restproduct als voedingstof voor de bodem is niet zomaar toegestaan (1),
- Hygiëne regelgeving. Onnodig veel verplicht plastic als verpakkingsmateriaal (1),
- Hygiëne regelgeving. Verplichting van haarnetten leidt tot veel afval (1),
- Aanpassen van historische gebouwen en stadgezicht voor verduurzaming is niet zomaar toegestaan (2).

Financiën

Bij de financiering wordt vooral aangegeven dat maatregelen, onder andere zonne-energie en warmtewinning, grote investeringskosten met zich meebrengen. Daarnaast is het overschakelen naar volledig circulaire bedrijfsvoering financieel vaak niet haalbaar. Ook de eisen rondom subsidie wordt als een obstakel gezien.

De volgende onderdelen op het gebied van financiering werden genoemd:

- Hoge investeringskosten van maatregelen (7),
- Overschakelen van bestaande bedrijfsvoering naar circulair financieel onmogelijk om in 1 keer te doen (3),
- Strengere eisen voor subsidiering (2),
- Geen subsidie voor kleinschalige maatregelen (2),
- Gebrek aan kennis financiers over recycling markt (1),
- Geen subsidies voor praktische proeven (1).

Kennis

Ook op het aspect van kennis zijn er obstakels. Vooral agrariërs missen kennis over de technische innovaties om b.v. over te stappen op tractors zonder diesel. Daarnaast speelt het gebrek aan kennis bij ketenpartners en het gebrek aan toegang tot kennisonderzoeksinstituten een rol:

- Technologische kennis om af te stappen van diesel voor bedrijfsvoertuigen (2),
- Gebrek aan kennis en meedenken ervaring van aannemers (2),
- Vinden van kennispartners (2).

Ketensamenwerking

De onderlinge afstemming binnen de keten wordt ook vaak als obstakel gezien. Dat ligt deels op het transport gebied. En dan vooral het transporteren van reststromen van een producent naar de gebruiker wordt genoemd.

Daarnaast kwamen ook andere aspecten aan bod:

- Transport van reststromen niet (altijd) duurzaam (3),
- Gebrek aan verwerkingscapaciteit reststromen (2),
- Biologische afbreekbaar verpakkingsmateriaal moet in grote hoeveelheden afgenomen worden (1),
- Gebrek aan markt voor specifieke restproducten (1),
- Bedrijven in de keten kijken niet verder dan hun plek (1),
- Complexiteit van groot aantal partijen in de keten (1).

Certificering

De certificering van duurzaamheidscriteria levert obstakels op. Omdat er voor sommige keurmerken niet haalbare regels zijn of dat verschillende keurmerken elkaars voorwaarden tegenspreken.

- Verschillende duurzaamheid aspecten spreken elkaar tegen (2),
- Strenge regels voor bijvoorbeeld biologisch (1),
- Onduidelijk door grote hoeveelheid aan keurmerken (1).

Beleid

Daarnaast leidt het beleid tot obstakels. Dat beleid zit vooral in de manier hoe over kosten en winst gedacht wordt. En het doorbereken van de gevolgen van vervuiling.

Het beleid wordt op de volgende manieren als obstakel gezien:

- Overheid heeft dubbele belangen door de grote afhankelijk van accijns en verdiensten op vervuilende grondstoffen. (1),

- Concurrentie tussen nieuw en gerecycled oneerlijk (1),
- Stappen tegen vervuilende bedrijven vaak nationaal, (1),
- Overheid is terughoudend bij proeven die in grijs gebied zitten (1),
- Producent zal zelf verantwoordelijk gesteld moeten worden voor afvalverwerking (1),
- True cost berekening nodig (1),
- Andere manier van berekenen en interpreteren van winst (1).

6. Kennis

Er is de geïnterviewden gevraagd hoe zij kennis verwerven over de circulaire economie. Het merendeel van de ondervraagden geeft aan dat eigen kennis heel belangrijk is. Hierbij bedoelen ze kennis uit ervaring, observaties en het werk. Daarnaast speelt het eigen netwerk een belangrijk rol. In mindere mate wordt er ook op internet gezocht. Daarnaast werden leveranciers, afnemers en kenniscentra als kennisbron meerdere malen genoemd.

- Eigen kennis 10
- Netwerk 8
- Internet 6 (waarvan specifieke sites 3)
- Leveranciers 3
- Kenniscentra 3
- Vakbeurzen 1
- Adviseur 1
- Studie 1
- Afnemers 1

7. Klanten/consumenten/afnemers

De geïnterviewden is tevens gevraagd naar de gevolgen van circulair ondernemen voor hun klanten, consumenten of afnemers. Op dit gebied zien de ondernemers wel een verschuiving. Vijf ondernemers geven aan dat ze merken dat consumenten/klanten steeds bewuster kiezen voor eerlijke en duurzame producten. Daarnaast geeft een deel van de geïnterviewden aan dat door de manier van ondernemen de klanten kiezen voor de kwaliteit van het product (3). Ook de trend dat bedrijven en organisaties bewuster kiezen merken de ondernemers (4). Verder kiest 1 ondernemer al bewust voor het verkopen van diensten in plaats van producten.

8. Leveranciers

De geïnterviewden is ook gevraagd naar de gevolgen van circulaire ondernemen voor de relatie met hun leveranciers. De meeste ondernemers geven aan dat ze vanwege de plek in de keten niet altijd invloed hebben op de leveranciers. Belangrijke aandachtspunten zijn zoveel mogelijk lokaal inkopen (6) en bewust uitzoeken van leveranciers op basis van duurzaamheidscriteria (3). Zoals ook al is aangegeven bij de obstakels is het niet meedenken van ketenpartijen een obstakel waar ondernemers tegen aanlopen.

9. Personeel

Verder is er gevraagd naar de gevolgen voor het personeelsbeleid. Hierbij komt naar voren dat het duurzaam/circulair werken effecten heeft. Zo merken grotere bedrijven dat er een grotere aantrekkingskracht is op jong en ambitieus personeel (2). Een deel van de ondernemers geeft aan dat duurzaamheid ook betekent goede werkomstandigheden en voorwaarden voor personeel creëren (4). Daarnaast zijn de ondernemers zelf ook bezig met het bewust maken van het personeel van het belang van de duurzaamheid/circulariteit (4). Dit gebeurt onder meer met bijeenkomst over het belang van duurzaamheid.

10. Toekomstige ontwikkeling

De meeste ondernemers geven aan graag door te gaan met verdere ontwikkeling op het gebied van duurzaamheid en circulariteit indien de investeringsmogelijkheden er zijn. Het verminderen van het gebruik van grondstoffen (4) en voorkomen van reststromen (2) zijn belangrijke doelen. Daarnaast geven ondernemers aan te kijken naar het uitbreiden van ketensamenwerking (4) en het opwekken van de eigen energie(4). Ook het uitbreiden van kennis en samenwerken met kennisinstututen wordt genoemd (2). Daarnaast werden ook onderstaande ambities geuit:

- Opzetten eigen productie
- Scheiden plastic kanten van plaatmateriaal
- Overgaan van product naar dienst
- Verminderen reststromen
- Opzetten duurzamere landbouw (bijvoorbeeld Lisdodde)
- Ontwikkelen nieuwe producten van reststroom
- Terugbrengen transport